

О.І. САВЧЕНКО, Р.О. ПОБЕРЕЖНИЙ, В.Ю. ВЕРЮТИНА
ЩОДО ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ УНІВЕРСИТЕТІВ ТА РОЛІ ОСВІТИ У ПІДПРИЄМНИЦТВІ

У статті продемонстровано підходи до розвитку підприємницьких якостей для активізації інноваційної діяльності та цілеспрямованого розвитку інноваційного потенціалу України на основі європейського досвіду. Публікація присвячена особливостям формування підприємницьких, дослідницьких та комунікативних навичок у студентської спільноти відповідно до потреб малого та середнього бізнесу. Класично було так, що університети створювали базові знання, а підприємства та науково-дослідні інститути переводили прикладні «ноу-хау» у практичні рішення. У статті представлено порівняльний аналіз міжнародних освітніх програм. Показано приклади успішних результатів проєктів ERASMUS+. Наголошується, що фундаментальні дослідження можуть проводитися лише за підтримки держави та промисловості, яка також робить свій внесок. ЗГУ не є комерційним підприємством, у якого головна мета – це максимізація прибутку. Це не технологічне підприємство з освітньою програмою, а створення надійної освітньої екосистеми. Підкреслюється необхідність забезпечення відповідних умов для розвитку підприємницької освіти, що поширюється на різні дисципліни та пронизує різні сфери університетських програм. Вивчається та демонструється, як глобальна співпраця може сприяти підприємницькій освіті, описується досвід як викладачів, науковців так і лідерів думок. Обговорюється ефективність прийняття управлінських рішень та визначається необхідність використання проактивного підходу. За таких умов місія університету залишається незмінною та спрямована на створення нових знань, робить освіту частиною процесу створення таких знань, що відповідає сьогоdnішньому контексту.

Ключові слова: підприємництво; університет; інноваційний розвиток; інноваційне рішення; інноваційний університет

O.I.SAVCHENKO, R.O. POBEREZHZNYI, V.U. VERIUTINA
ON THE FURTHER DEVELOPMENT OF UNIVERSITIES AND THE ROLE OF EDUCATION IN ENTREPRENEURSHIP

The article demonstrates approaches to the development of entrepreneurial qualities for the activation of innovative activity and purposeful development of innovative potential of Ukraine based on European experience. The publication is devoted to the peculiarities of the formation of entrepreneurial, research and communication skills in the student community in accordance with the needs of small and medium-sized businesses. Classically, universities created basic knowledge, and enterprises and research institutes translated applied "know-how" into practical solutions. The article presents a comparative analysis of international educational programs. Examples of successful results of ERASMUS+ projects are shown. It is emphasized that basic research can only be carried out with the support of the state and industry, which also contributes. ZGU is not a commercial enterprise whose primary goal is profit maximization. This is not a technological enterprise with an educational program, but the creation of a reliable educational ecosystem. The need to provide appropriate conditions for the development of entrepreneurial education, which extends to various disciplines and permeates various areas of university programs, is emphasized. It explores and demonstrates how global cooperation can contribute to entrepreneurship education, and describes the experiences of lecturers, scientists, and thought leaders. The effectiveness of management decision-making is discussed and the need to use a proactive approach is determined. Under such conditions, the mission of the university remains unchanged and is aimed at creating new knowledge, making education a part of the process of creating such knowledge, which corresponds to today's context.

Keywords: entrepreneurship; economic growth; innovative development; innovative solution; innovative university

Вступ. Управлінське рішення, зазвичай, не враховує стратегічні цілі та перспективи розвитку організації. Сьогодні вимагає від керівників усіх рівнів вміння приймати управлінські рішення, передусім ініціативного характеру. Необхідно проактивно реагувати на критичну ситуацію або проблему, що виникає в процесі управління. Концепція проактивного управління полягає у використанні моделей і підходів форсайт розвитку організації з аналізом поточної ситуації та прийняттям рішень на основі максимально точних прогнозів. Важливе значення має взаємодія «організаційної поведінки» та середовища, яке її оточує.

Актуальними стають дослідження взаємодії суспільства, університету, малого та середнього бізнесу (МСБ) для формування максимально сприятливих умов інноваційної діяльності в регіоні та економіці в цілому. Вирішення завдання забезпечення стабільного фінансового та конкурентоспроможного положення. Як показує міжнародна практика, в довгостроковій перспективі, без інноваційної активності неможливим стає подальший економічний та культурний розвиток. Виходячи з цього, організація безперервного пошуку інноваційних підходів щодо ведення діяльності та впровадження інновацій, має стати основою стратегії розвитку підприємства.

Економіка знань - це економіка, для якої основоположним фактором зростання є потенціал, призначений для генерації, поширення та використання нових знань, а також активізації творчості. Володіння здібностями створювати, поширювати та використовувати нові знання, ідеї та інновації у всіх сферах життя, а також постійне підвищення економічної ефективності за допомогою засобів прискорення та активізації науково-технічного прогресу стають ключовою умовою для економічного зростання та модернізації [1].

Загалом підготовка та реалізація відповідних стратегій для створення економіки, заснованої на знаннях, включає стратегії розвитку інноваційного потенціалу.

Оскільки визначено роль інновацій для економічного розвитку в Європейському Союзі та технологічного прогресу в світі, досліджуємо основні підходи до їх формування в ЄС та прийняття необхідних рішень для України.

Для активізації інноваційного потенціалу необхідно орієнтувати інноваційну активність на розвиток і їх подальше ефективно використання. Це не лише важлива умова для успішного розвитку економіки в Європейському Союзі, але й один із головних факторів, що впливають на рішення

важливих глобальних питань економічного розвитку та технологічного прогресу.

Оцінка інноваційного потенціалу та можливостей і перспектив його подальшого розвитку є основою для визначення та вирішення ключових проблем соціально-економічного та технологічного розвитку. Обговоренню та вирішенню деяких нагальних проблем не приділялося достатньо уваги, таким чином:

- дослідниками ще не запропоновано вимір для опису особливостей інноваційного потенціалу Європейського Союзу як складної культурної, економічної, технологічної, а також політичної та соціальної системи та простору;

- у процесі ініціювання, розповсюдження та впровадження інновацій не були досконало враховані різноманітні можливості досягнення синергетичних ефектів, у тому числі й можливості, характерні лише для Європейського Союзу;

- сучасні теорії інноваційної діяльності та інноваційного менеджменту не пропонують комплексного аналізу шляхів створення та впровадження інновацій, спрямованих на досягнення технологічного прориву та якісних змін у значимих сферах життєдіяльності суспільства на основі різноманітних синергетичних ефектів.

Постановка завдання. Основною метою даної статті є демонстрація підходів до розвитку підприємницьких якостей для активізації інноваційної діяльності та цілеспрямованого розвитку інноваційного потенціалу України.

Вимоги світових економічних процесів призводять до усвідомлення того, що вищий навчальний заклад є інноваційною структурою держави, інноваційною та освітньою системою для створення інноваційного продукту. З таким підходом приходиться чітко розуміння необхідності бути залученим та інтегрованим у європейський освітній простір.

Інноваційний розвиток країни, побудова національної інноваційної системи має базуватися на взаємодії інноваційного законодавства та ринку інтелектуальної власності. Вони також повинні бути забезпечені відповідними людськими ресурсами. Крім того, необхідна інноваційна мотивація для авторів інтелектуальної власності та довгострокова взаємовигідна співпраця між державою, університетом та бізнесом.

Етапи розвитку інноваційного процесу включають наступні дії:

- виявлення необхідних змін;
- збір інформації та аналіз ситуації;
- попередній проектний відбір і самостійна розробка інновації;
- прийняття рішення щодо впровадження (освоєння);
- фактичне впровадження, яке буде включати тестування нововведення;
- інституціоналізація або довгострокове використання інновації, де вона стає частиною повсякденного життя.

Відповідно, сталий поступальний соціально-економічний розвиток країни, її лідерські позиції на зовнішньому ринку забезпечуються розвиненим середовищем «генерації знань». Останнє базується на значному секторі фундаментальних досліджень, наявності ефективної освітньої системи, розвиненої інноваційної системи, а також державної політики, яка спрямована на стимулювання інноваційної діяльності.

Слід розглянути такі питання:

- ключові елементи інноваційного потенціалу та як можна розвивати цей потенціал та покращити його використання серед МСБ;

- проактивні підходи, які необхідно використовувати для підвищення інноваційної активності;

- проблеми, що має вирішувати університет для розвитку інноваційного потенціалу регіону в умовах інтеграційних процесів.

У перспективі відсутність інноваційної активності унеможливає подальший економічний та соціальний розвиток.

Результати дослідження. Університети зазнають масштабних змін, перетворюючись із наукових закладів, що фінансуються урядом, у «міжнародні центри ноу-хау», які називаються університетами третього покоління, або 3GU. J.G. Wissema досліджує цю критичну зміну, простежуючи історичний розвиток університетів, технологічні підприємства, техностартерів(technostarters) і фінансистів для стартапів, молодих підприємців - інноваторів, які є основними партнерами цих 3GU.

Ще Елвін Тоффлер у своїй «Третій хвилі» зазначав, що три покоління університетів співпадають з трьома «хвилями» людського розвитку, які він описує.

Університети відіграють нову роль як інкубатори нової комерційної діяльності, заснованої на науці чи техніці, і беруть активну роль у використанні створених ними знань. Відбуваються зміни в місії університету і вони мають бути відображені в організаційних змінах [2].

У Центральній та Східній Європі університети намагаються адаптуватися до нових економічних умов інституційної ситуації. Концепція Університету третього покоління є потужною та такою, що розвиває даний напрямок.

Як відзначав J.G. Wissema, університети кардинально змінюються, переходячи від моделі науково-обґрунтованого університету, до того, що ми називатимемо «університетом третього покоління» або скорочено 3GU. Для існування таких змін було декілька причин. По-перше, провідні університети, які хочуть продовжувати проводити передові наукові дослідження, шукають альтернативне фінансування, оскільки вартість таких досліджень перевищила бюджети, які може надати уряд. У результаті провідні університети в усьому світі прагнуть до співпраці з технологічними підприємствами. Це збігається з тенденцією, згідно з якою такі підприємства самі припиняють проведення фундаментальних досліджень, шукаючи натомість співпраці з університетами високого рівня.

Спільна робота таких підприємств та університетів відбувається над фундаментальними дослідницькими проектами, які вони вважають життєво важливими для своєї майбутньої конкурентоспроможності. У результаті такого підходу, колись розділені академічні і прикладні дослідження все більше переплітаються.

Друга тенденція – це глобалізація, яка не може не впливати на університети. Більшість університетів де-факто мали регіональну монополію щодо прийому студентів. З покращенням можливостей навчання за кордоном університети тепер активно змагаються за кращих студентів. Цьому активно сприяють європейські програми академічних студентських обмінів, зокрема програма ERASMUS+.

За найкращих вчених також іде активна конкурентна боротьба, а дослідницькі контракти корпорацій виходять на глобальний ринок. Результатом таких дій стає збільшення розриву між найкращими провідними університетами та університетами взагалі. Переможцями у конкурентній боротьбі стають ті університети, яким вдається стати ядром міжнародного центру ноу-хау, місцем міжнародної співпраці, де академічні інституції поєднуються з інституціями прикладних досліджень, місцем, яке приваблює усіх: студентів, науковців, корпорації.

Університети другого покоління (2GU) зосереджувалися на чистій науці і не розглядали її застосування ноу-хау як своє завдання. Навпаки, університети третього покоління активно прагнуть до використання або комерціалізації створених ними знань, роблячи це своєю третьою метою, поряд з науковими дослідженнями і освітою. Використання ноу-хау включає активне залучення до стимулювання техностартерів – студентів чи науковців які створюють власну технологічну фірму.

Провідні університети США, такі як Массачусетський технологічний інститут, Стенфордський університет і Гарвардський університет, а також європейські моделі, такі як Кембриджський університет і Левенський католицький університет, показують усі труднощі та переваги такого підходу[3].

Інноваційний потенціал має бути орієнтований на інновації, що містяться в усіх сферах соціально-економічного та технологічного розвитку.

Щоб показати багатопланову спрямованість інноваційного потенціалу, необхідно виділити в його структурі такі основні елементи:

- інфраструктуру підтримки та просування інновацій у різних сферах та систему, що спрямована на розвиток освіти, науки, університетських досліджень;

- сучасну матеріально-технічну базу для розвитку промисловості та надання послуг, а також технологічну інфраструктуру та інфраструктуру, необхідну для науково-дослідної, експериментальної роботи та практичного впровадження інновацій;

- соціальне, політичне, психологічне, законодавче та організаційне середовище для стимулювання і

розвитку інновацій, інфраструктуру управління для підтримки підприємницької діяльності;

- переформовування структури людських ресурсів з орієнтацією на збільшення креативної діяльності, видів та різноманітності інновацій, ініціативи підприємництва[4-6].

Держава визнає необхідність інноваційного розвитку країни та у середньостроковій перспективі продовжує здійснення заходів щодо відновлення статусу вітчизняної науки як основного інструменту технологічного розвитку, та створення нової системи управління і фінансування науки, зокрема шляхом:

- поступового підвищення частки грантової підтримки наукових і науково-технічних проектів через Національний фонд досліджень;

- залучення грантового принципу фінансування наукових досліджень галузевими державними науковими установами;

- збільшення частки фінансової підтримки наукової діяльності молодих вчених;

- поглиблення інтеграції України у європейський науковий простір;

- проведення об'єктивного оцінювання результативності діяльності усіх державних наукових установ та закладів вищої освіти в частині провадження ними наукової (науково-технічної) діяльності та оптимізація мережі таких установ. [7].

У підприємницькій освіті важливим елементом стає створення відповідного середовища викладання та навчання подібною до цього середовища методологією, де підприємці діють і навчаються, включаючи підтримку студентських стартапів, менторство та інкубатор, де забезпечується високий ступінь залучення студентів, розбудова мереж між студентами, підприємцями та іншими зацікавленими ігроками.

Таким чином, університети повинні займати активну позицію під час підготовки молодих фахівців, які могли б відповідати потребам регіонального розвитку та очікуванням МСБ.

З реалізацією таких спільних проектів студенти краще розуміють важливість командної роботи. Цей формат дозволяє визначити, яка поведінкова активність є стимулюючою для студентів, а яка перешкоджає досягненню спільних цілей.

Студії бізнес-компетентностей сприяють вирішенню основних пріоритетів розвитку та реалізації інноваційних ідей у виробництві товарів і послуг, що покращує якість освіти, створює відповідне середовище для розвитку інноваційного підприємництва, надає можливості для отримання нових знань, умінь та навичок.

Успішний рух у цьому напрямку передбачає розвиток інфраструктури: нормативно-правової бази, джерел фінансування, інформаційно-освітнього середовища, інтернаціоналізацію вищої освіти.

Тоді університет може виступати генератором молодих та інноваційних компаній, що здатні вивести на ринок інноваційні ідеї, знання та результати сучасних досліджень.

Розвиток університетської системи підтримки підприємницької діяльності може прискорити процес формування сприятливого клімату для бізнесу, трансферу технологій та активізації підприємництва серед студентів, випускників, викладачів та інших зацікавлених сторін [8-9].

Становлення економіки знань потребує змін у всіх сферах соціального, економічного, політичного та наукового життя України. Водночас створення суспільства, заснованого на знаннях, впливає на зміст процесів глобалізації та ситуацію в сучасному світі.

Основні процеси глобалізації призвели до усвідомлення того, що ЄС – це не просто об'єднання держав, а в першу чергу об'єднання зацікавлених сторін на кластерній основі.

Європейська модель розвитку України стане можливою при формуванні певних напрямів міжнародного співробітництва щодо впровадження кластерного підходу в усіх секторах економіки знань.

Методологія. Проаналізувавши відповідні наукові джерела робимо висновок про те, що сьогодні переважна більшість науковців працюють у міждисциплінарних групах, які зосереджені на конкретних напрямках досліджень і зазвичай ці міждисциплінарні групи є також інтернаціональними.

Тоді питання кросс-культурної комунікації потребує додаткової уваги.

Також магістерські програми, які пропонують університети, часто пов'язані з такими дослідницькими групами.

Саме ці тенденції вимагають, у свою чергу, організаційних змін. Коли при монодисциплінарному підході такою ефективною організаційною формою були факультети, а тепер для міждисциплінарних команд треба шукати нові організаційні форми. Те саме стосується керівництва університету, яке має брати певну відповідальність за завдання та розробку ноу-хау, їх експлуатацію та має адаптуватися до цих змін, щоб залишатися ефективним у час зростаючих викликів та сучасної небезпечної ситуації.

Також відбувалось масове збільшення кількості студентів, яке почалося в 1960-х роках і призвело до збільшення державних витрат і контролю. Це робило університети бюрократичними, і їм доводилося шукати способи забезпечити ефективне управління.

Вибухове зростання кількості студентів призвело до масової освіти, яка розбавила науковий елемент в академічній освіті.

Зараз університети експериментують зі спеціальними курсами для найкращих і найталановитіших, повертаючи наукову освіту до класичних ідеалів.

Також Університетам кинули виклик нові та незалежні науково-дослідні установи за межами їхніх кордонів: спочатку інститути прикладних досліджень, а пізніше провідні Національні наукові інститути.

У той же час відкриття корпоративних досліджень почало пропонувати складні варіанти для співпраці

тоді як можливість для університетів створювати свої сатрапи у ІТ галузі надало університетам нову можливість комерціалізувати своє ноу-хау.

Підсумовуючи, можна сказати, що змінюється як зовнішнє, так і внутрішнє середовище університетів, а також зростають їхні амбіції.

Раніше університети пристосовувалися до нових подій, додаючи, скажімо, новий факультет для наукового предмета, який набирив популярності. Проте нинішнє поле розвитку вимагає нової перспективи, нової парадигми для університетів, скоріше створення підприємницького середовища, ніж просто започаткування центру трансферу технологій чи інкубатора для техностартерів.

Висновки. Головною умовою, що забезпечує майбутнє економічне зростання та швидкий науково-технічний розвиток, є цілеспрямований розвиток та ефективне використання інноваційного потенціалу університетів. Інноваційний потенціал розглядається як складна система, що акумулює можливості пошуку, ініціювання, відбору, створення, поширення та впровадження інновацій у всіх сферах соціального, економічного, науково-технічного напрямку. Людські та інтелектуальні ресурси надають можливості для активізації інновацій.

Для активації інновацій важливим є:

- розвиток підприємництва в усіх галузях економіки;
  - системні підходи, які спрямовані на розвиток трудового потенціалу для задоволення потреб суспільства, що засноване на знаннях, для освітнього, наукового та технологічного розвитку (Індустрія 4.0).
- Виникають нові чинники, що впливають на процеси ініціювання, створення, поширення та впровадження інновацій:
- трансформація існуючих форм конкуренції;
  - суттєві зміни в участі держави в економічному розвитку;
  - підвищення ролі проактивних підходів.

Важливість формування мереж знань з університетами та дослідницькими інститутами зростає, і партнерство між університетами та промисловістю може варіюватися від невеликих, тимчасових проєктів до постійних, великомасштабних організацій із сотнями технологічних компаній. Обмін знаннями може відбуватися за чотирма категоріями: спільне дослідження (включаючи спільну публікацію), контрактне дослідження (включаючи консалтинг, фінансування університетських наукових співробітників фірмами), мобільність (переміщення персоналу між університетами та фірмами, підготовка спільних студентських проєктів) і саме впровадження нових форм у навчальний процес (співробітництво в освіті, підготовка персоналу фірми в університетах, читання лекцій працівниками галузі, дистанційні форми, використання віддалених лабораторних можливостей (remotelab)).

Список літератури

1. Slava S., Kalantaridis Chr., Savchenko O., Poberezhnyi R. "Open and sustainable innovation in the modern context of business-strategy

- development" // *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки)* : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", №3, 2021, стор.78-83
2. Wissema, J.G. Towards the third generation university: Managing the university in transition / Wissema, J.G. // 2009/01/01
  3. Barbosa, N.And Faria, A. P. 2011. 'Innovation across Europe: how important are institutional differences?' *Research Policy*, 40: 1157-1169.
  4. О.І. Савченко, Проскурня О.М., Верютіна В.Ю. Розвиток сталих та соціальних інновацій як запорука відбудови економіки країни, *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки)* : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2022.
  5. Т. Клаузен, М. Поджола, К. Салпрасерт, Б. Верспаген *Інноваційні стратегії як джерело стійких інновацій*. н.-д. робота. Осло (Норвегія). 2010. – 34 с. URL: <https://ideas.repec.org/p/tik/inowpp/20100617>
  6. Tomlinson, P. R. 2010. 'Co-operative ties and innovation: some evidence from UK manufacturing' *Research Policy*, 39: 762-775.
  7. *Правове забезпечення інноваційного розвитку в Україні* // https://minjust.gov.ua/m/str_13958
  8. Лук'яницья А. Ю. «Стійкі інновації» як засіб подолання економічної кризи 2020 року / А. Ю. Лук'яницья, О. І.Савченко// Колективна монографія наукових робіт міжнародної наукової конференції. – Катовіце: Вища технічна школа Катовіце, 2020.
  9. Innovative entrepreneurship: textbook/ authors: O. Savchenko, A. Tavkhelidze, A. Sokolov, E. Hakobyan at all Edited by Olga Savchenko. – Kharkiv: LL —Planeta-Print Ltdl, 2016. – 200 p..

References (transliterated)

1. Slava S., Kalantaridis Chr., Savchenko O., Poberezhnyi R. "Open and sustainable innovation in the modern context of business-strategy development" [Open and sustainable innovation in the modern context of business-strategy development] // *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки)* [Bulletin of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" (economic sciences)]: зб. наук. пр. – Kharkiv: НТУ "ХПІ", no 3, 2021, pp.78-83
2. Wissema, J.G. Towards the third generation university: Managing the university in transition. [Towards the third generation university: Managing the university in transition] / Wissema, J.G. // 2009/01/01
3. Barbosa, N.And Faria, A. P. 2011. 'Innovation across Europe: how important are institutional differences?' *Research Policy*, 40: 1157-1169.
4. O.I. Savchenko, Proskurnia O.M., Vieriutina V.Iu. Rozvytok stalykh ta sotsialnykh innovatsii yak zaporuka vidbudovy ekonomiky krainy. [The development of sustainable and social innovations as a key to rebuilding the country's economy] / *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки)* [Bulletin of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" (economic sciences)]: зб. наук. пр. – Kharkiv : NTU "KhPI", 2022.
5. T. Klauzen, M. Podzhola, K. Sapprasert, B. Verspahlen *Innovatsiini strategii yak dzherelo stiikykh innovatsii* n.-d. robota. [Innovation strategies as a source of sustainable innovation. n.-d. work] Oslo (Norvehiia). 2010. – 34 p. URL: <https://ideas.repec.org/p/tik/inowpp/20100617>
6. Tomlinson, P. R. 2010. 'Co-operative ties and innovation: some evidence from UK manufacturing' *Research Policy*, 39: 762-775.
7. *Pravove zabezpechennia innovatsiinoho rozvytku v Ukrain* [Legal support of innovative development in Ukraine] // https://minjust.gov.ua/m/str_13958
8. Luk'ianytsia A. Yu. «Stiiki innovatsii» yak zasib podolannia ekonomichnoi kryzy 2020 roku ["Sustainable innovation" as a means of overcoming the economic crisis of 2020] / A. Yu. Luk'ianytsia, O. I. Savchenko// *Kolektyvna monohrafiia naukovykh robit mizhnarodnoi naukovoї konferentsii*. – Katovitse: Vyshcha tekhnichna shkola Katovitse, 2020.
9. Innovative entrepreneurship: textbook/ authors: O. Savchenko, A. Tavkhelidze, A. Sokolov, E. Hakobyan at all Edited by Olga Savchenko. – Kharkiv: LL —Planeta-Print Ltdl, 2016. – 200 p..

Надійшла (received) 10.04.23

Відомості про авторів / About the Authors

Савченко Ольга Ігорівна (Savchenko Olga) - професор каф. менеджменту інноваційного підприємництва та міжнародних економічних відносин Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»; ORCID: 0000-0002-4407-6387 e-mail: Olga.Savchenko@khipi.edu.ua

Побережний Роман Олегович (Poberezhnyi Roman) – доцент каф. менеджменту інноваційного підприємництва та міжнародних економічних відносин Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»; ORCID: 0000-0001-9844-1004; e-mail: Roman.Poberezhnyi@khipi.edu.ua

Верютіна Вікторія Юрївна (Veriutina Viktoriia) - старший викладач каф. менеджменту інноваційного підприємництва та міжнародних економічних відносин Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»; ORCID:0000-0002-8989-9424; e-mail: Viktoriia.Veryutina@khipi.edu.ua